

Een comfortabele waarheid

Groei naar een duurzame en solidaire economie

Parlementsleden koersen niet langer op het BBP als enige maatstaf van economische groei

Bijeenkomst met parlementsleden over economische groei en meten

Lang verslag expertmeeting

(inleiding)

In december 2007 (voorlopige datum) zal er een publieksbijeenkomst gehouden worden over het thema: "Waarom zo hechten aan het groeibeleid, kan dat niet anders? Daaraan zal worden deelgenomen door economen en andere wetenschappers, politici, vertegenwoordigers vanuit de vakbeweging en het bedrijfsleven, en mensen afkomstig uit verschillende sociale bewegingen en organisaties.

Het initiatief komt voort uit een petitie aan de Tweede Kamer, opgesteld door mensen afkomstig uit verschillende niet-gouvernementele organisaties, en waarin gepleit wordt voor de ontwikkeling van een duurzame en solidaire manier van economisch meten. De petitie werd door meer dan 1000 mensen ondertekend, waaronder veel gerenommeerde economen, en in augustus 2006 aangeboden aan de Tweede Kamer.

Ter voorbereiding van de dag op 7 september, worden besloten thematische bijeenkomsten georganiseerd. Na een expertmeeting met economen op 23 februari, was er op 22 maart een bijeenkomst met vertegenwoordigers van de landelijke politieke partijen (parlementsleden en fractiemedewerkers).

De bijeenkomst in de Marcus Bakkerzaal van de Tweede Kamer begon met korte inleidingen van de initiatiefnemers waarbij ze uitlegden wat volgens hen het probleem is. Esther Somers van de Derde Kamer vertelde hoe daar de thematiek van de economische meetinstrumenten naar boven was gekomen. Bart de Boer (CE) legde uit hoe het staat met het project rond het Duurzaam Nationaal Inkomen en Jan Juffermans (De Kleine Aarde) gaf uitleg over de Mondiale Ecologische Voetafdruk, en toonde aan hoe ons economisch beleid in feite steeds minder duurzaam is en tegenwoordig al zo'n 1,25 planeet aarde beslaat. Vervolgens gaven Lou Keune en Bob Goudzwaard informatie over het gehele project, de petitie voor een 'MEV+' en andere alternatieve meetinstrumenten, en de noodzaak om economische groei kritisch te bekijken.

De bijeenkomst werd bijgewoond door vertegenwoordigers van de partijen VVD, PvdA, CDA, CU en SP. GroenLinks had zich wel aangemeld, maar was verhinderd.

Uit de reacties van de vertegenwoordigers van de politieke partijen bleek allereerst, dat zij zeker geen prijs stelden op een veelheid van aanvullende indicatoren. Vrij breed werd aangegeven dat parlementariërs in het algemeen voldoende gegevens beschikbaar krijgen om inzake van vragen van duurzaamheid en solidariteit tot goede politieke afwegingen te komen. De initiatiefgroep stelde daar tegenover dat een of

meer indicatoren zeker kunnen helpen om de koers naar een meer duurzame samenleving scherper af te bakenen. Wel werd het steunen op de Macro Economische Verkenningen –(MEV) van het Centraal Plan Bureau in hun huidige vorm door onder andere het PvdA parlements lid Ferd Crone uitdrukkelijk gerelativeerd. Bovendien werd mede op basis van gegeven uiteenzettingen in feite unaniem beaamd, dat het eenzijdig koersen op een verhoging van het Bruto Binnenlands Product niet de bedoeling kan en mag zijn. In dit verband gaven sommige deelnemers aan, het alsnog jaarlijks doorberekenen van een enkele objectieve duurzaamheidsindicator - zoals het Duurzaam Nationaal Inkomen DNI - zeker wel te verwelkomen. De aanwezige gedeputeerde milieu Erik Van Heijningen van de Provincie Zuid-Holland (VVD) gaf aan dat ook binnen IPO Milieu dit onderwerp zal worden opgepakt.

Voor de publieksbijeenkomst van 7 september zullen nog twee voorbereidende thematische bijeenkomst gehouden worden, een met vertegenwoordigers van de vakbeweging, en een met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven.

Presentaties ter inleiding

Na een korte algemene inleiding door Bob Goudzwaard over de achtergrond van de MEV-petitie en het daaruit voortgekomen initiatief, vertelde Esther Somers hoe het thema binnen de Derde Kamer zich heeft ontwikkeld. De Derde Kamer is een soort schaduwparlement en doet onder meer voorstellen voor een beter ontwikkelingsbeleid. Zo was daar ook de alternatieve indicator ISEW (zie elders) naar voren gekomen. Deze activiteit van de Derde kamer won een juryprijs waarvan onderdeel was dat er een congres over georganiseerd zou worden. Dat geschiedde op 22 mei 2006 onder de titel "Eerlijk Delen = Eerlijk Meten". Een onderzoek onder het publiek aldaar leerde dat ruim 80 procent van de aanwezigen van oordeel was dat de BBP-indicator een hindernis was voor de vorming van duurzaam beleid. Om die reden heeft de Derde Kamer ook als voortzetting van die thematiek steun gegeven aan de petitie MEV+. Esther Somers ging daarna uitvoeriger in op de redenen waarom het BBP tot misleidende beelden leidt als dat gebruikt wordt om landen met elkaar te vergelijken, met voorbeelden die later nog verder aan bod zouden komen.

Bart de Boer (CE) deed vervolgens kort verslag van de geschiedenis van het project rond Duurzaam Nationaal Inkomen (DNI). Het voordeel van het DNI is onder meer dat het zichtbaar maakt op welke afstand we ons bevinden van een daadwerkelijk duurzame economie, en hoe de overgang daar naartoe verloopt. In een overzicht van 1991-nu wordt zichtbaar dat het Duurzaam Nationaal Inkomen al een paar keer gemeten en aan het parlement gepresenteerd. De cijfers zijn er dus. De plannen zijn om het nu te berekenen voor 2005. In het verleden heeft VROM daarvoor geld beschikbaar gesteld en de coördinatie is in handen van het MNP.

Bob Goudzwaard vult aan dat het DNI uitgaat van wat goede zorg voor het milieu zou zijn en daar vanuit gaat rekenen, wat dus een verschil maakt met andere indicatoren.

Daarna was het woord (en beeld) aan Jan Juffermans die in het kort uiteenzette wat het principe van de Mondiale Ecologische Voetafdruk inhoudt, dat meet welk beslag op de aarde en diens hulpbronnen er gelegd wordt. Uit statistische gegevens werd duidelijk dat mensen in Nederland en mondiaal steeds meer 'Aarde' gebruiken, en al lang gemiddeld veel meer dan we per persoon beschikbaar hebben. Ergens in 1987 is

de mensheid door de magische grens gegaan dat in feite meer dan één aarde nodig is om de wereldsamenleving te onderhouden. Die overmaat wordt steeds groter. Als iedereen op de wereld zou leven zoals de mensen in de rijke westerse landen, zouden we tegenwoordig zelfs ongeveer 5 planeten nodig hebben... Het gaat daarbij niet alleen om beslag op milieu, maar ook om zaken als afnemende biodiversiteit. Ook laat de Voetafdruk de ongelijke verhouding tussen Noord en Zuid zien. .

Lou Keune tenslotte deed uit de doeken wat de achtergrond van de petitie voor een MEV+ is. Dat behelst onder meer een fundamentele kritiek op de jaarlijkse Macro Economische Verkenningen, die een belangrijke rol spelen bij het bepalen van het economische beleid. Lou Keune wees daarbij op de tekortkomingen van de gebruikte indicator BBP, die veel kosten en opbrengsten buiten beeld laat en versluierend werkt. Factoren als bijvoorbeeld onbetaalde arbeid en milieuschade tellen daarin geheel niet mee, evenmin als de meeste grensoverschrijdende mondiale aspecten. Ook discutabel is de inherente groeiwang. De petitie stelt voor om proefversies van alternatieve indicatoren te berekenen (DNI, ISEW en MEV+).

Bob Goudzwaard rondde het eerste informerende halve uur af met het aanstippen van twee zaken:

*) De Europese Commissie heeft zelf het initiatief genomen tot de conferentie "Beyond GDP" inclusief onderzoek naar de consequenties die alternatieve indicatoren zouden hebben voor het te voeren beleid. Het MNP is een van de coördinatoren daarvan.

*) De Wereldbank heeft een studie gepubliceerd getiteld *Where is the Wealth of Nations, Genuine Saving*. Daarin wordt de afstand gemeten tussen de beoogde besparing en de werkelijke, waarbij factoren als CO₂-uitstoot, grondstoffenvoorraden en slijtage van het menselijk lichaam bij economische activiteiten meegewogen worden.

Discussie en vragen

Eerst komen er wat informerende vragen. Mw Wiegman (CU, zie verder deelnemerslijst onderaan) begint met te stellen dat alle gegevens wel bekend zijn, bijvoorbeeld bij het CBS. Zij wil weten welke elementen we echt toe willen voegen, en wat de verschillen zijn tussen de alternatieven.

Deze kwestie komt vaker terug; het wordt verwarrend gevonden dat er verschillende alternatieve modellen of indicatoren voorgesteld worden. Meerdere keren wordt van de kant van de parlementsleden gepleit voor het kiezen van één ontbrekende factor en bijbehorend meetinstrumentarium. Bart de Boer legt uit dat er gewerkt is aan een gebundelde set instrumenten om ze te vergelijken.

Mw Spies (CDA) vraagt welke kritiek er precies bestaat ten aanzien van het BBP en betwijfelt of andere zaken (zoals onbetaalde arbeid) wel meegemeten moeten worden. Crone (PvdA) valt haar bij: "hoe ver wil je gaan?".

Lou Keune legt uit waarom het belangrijk is om dat zichtbaar te krijgen. Als het beleid bijvoorbeeld is om "iedereen aan het werk te krijgen," moet je beseffen welk effect dat heeft op werk dat nu nog onbetaald verricht wordt. Er volgen wat uitweidingen over de tekortkomingen van het BBP en het belang om zowel

menswaarden als natuurwaarden mee te laten tellen, in plaats van alles alleen volgens de regels van de geldeconomie te meten. Het BBP kan best behouden blijven om bepaalde aspecten van de economie te meten, maar is geen goede welvaartsindicator. Als er bijvoorbeeld investeringen gedaan worden om milieuschade te herstellen, wordt dat volgens het BBP zichtbaar als economische groei.

Crone wil graag weten hoe de problematiek maatschappelijk ligt. Bart de Boer legt uit dat van de kant van de overheid er alleen wat betrokkenheid bestaat bij het ministerie van VROM, die meehelpt om het DNI te berekenen. Er is een motie aangenomen om alternatieve indicatoren te bekijken, maar daar is verder niets mee gedaan. Lou Keune vult aan dat ook het correctieve ISEW in Nederland niet berekend is. In België wordt daar wel aan gewerkt, naast de reguliere meetmethode, door de Vrije Universiteit in Brussel. Ook met het voorstel voor een alternatieve proefversie voor de MEV is niets gedaan.

Wat meten?

Wiegman beaamt dat voor het opstellen van begrotingen het instrumentarium belangrijk is, maar vraagt zich af hoe bereikt kan worden dat ook het publiek, het bedrijfsleven etcetera daar bij betrokken worden.

Bob Goudzwaard antwoordt dat hij vaak de VVD-metafoor van het potverteren gebruikt; zij bedoelen dan dat de overheid beslag legt op publiek geld, maar wat we nu economisch doen is in feite hetzelfde, maar dan met de hele planeet. Jan Juffermans vult aan dat de ecologische voetafdruk ook goed toepasbaar is op bedrijven, universiteiten, gemeentes en dergelijke.

Peter van Vliet (iNSnet) stelt dat vanuit de samenleving aan politici gevraagd wordt zichtbaar te maken wat er op het gebied van duurzame ontwikkeling gebeurt. Hij stelt voor daarvoor goede 'benchmarks' te kiezen. Bob Goudzwaard wijst op het hierbij op het Sternrapport (over de kosten van klimaatverandering, not.) waarin de CO₂-uitstoot is uitgesplitst per land, en dan weer op vier niveaus.

Erik van Heijningen (VVD) vindt teveel benchmarks niet goed. Hij pleit ervoor te kiezen voor een indicator waarvoor reeds steun bestaat en die zich al enigszins bewezen heeft, zoals het DNI. Hij verklaart verder wel zijn enthousiasme voor dit project.

Peter van Vliet wil onderscheid in twee fases: eerst moet er erkend worden dat de problematiek belangrijk is. Daarna moet er gewerkt worden aan goede meetmethodes.

Tim Stok (CDA): De politiek moet zelf signalen geven over wat ze willen meten. Het kan niet zo zijn dat ze maar even kijken of er hier wat van hun gading bij zit.

Lou Keune: Op de eerder gehouden discussie met economen was de conclusie dat juist verschillende indicatoren naast elkaar gebruikt zouden moeten worden om volledige dekking te krijgen. Als antwoord op eerdere opmerking over 'van alles willen meten,' bijvoorbeeld vrijwilligerswerk, geeft hij aan dat daar vanuit gender oogpunt juist behoefte aan is.

Kritiek van politici

Ferd Crone (PvdA) stelt enigszins smalend vast dat het DNI eerder het beeld verduistert, omdat het er allerlei dingen bij haalt die niet goed te meten zouden zijn. Alleen CO₂-uitstoot is goed te meten. Maar wat is bijvoorbeeld de waarde van een boom of een ongerept natuurgebied?

Kathleen Ferrier (CDA) stemt daarmee in. Ze wil handen en voeten want je kunt wel alles zichtbaar willen maken en waarde geven. Waar zouden die benchmarks aan moeten voldoen?

Bart de Boer (CE) antwoordt dat deze opmerkingen geen recht doen aan wat het DNI inhoudt en meet. Want daar wordt juist niet alles in geldeenheden gesteld, maar gaat het om de uitruilverhoudingen. Bob Goudzwaard vult aan: Het DNI taxeert een hypothetisch nationaal inkomen en rekent dan terug wat dat zou betekenen voor het huidige inkomen. Het ISEW is wat anders, daar zitten wel meer subjectieve elementen in.

Jan Juffermans voert de metafoor van Wubbo Ockels in een ruimteschip in; er ontbreken klokjes om goed koers te kunnen zetten.

Volgens Crone is het BBP helemaal niet belangrijk. Erik van Heijningen bestrijdt dat; binnen de VVD speelt die wel een belangrijke rol. Daarom moet er een andere indicator naast. Liefst één duidelijke.

Goudzwaard sluit hierop aan met de opmerking dat het DNI laat zien hoe groot de kloof tussen duurzame ontwikkeling en het staande beleid is. Het ISEW meet meer randverschijnselen, maar het goede daarvan is dat het internationale vergelijking mogelijk maakt.

Hepperus (VVD) vindt het verwarrend om er allerlei andere dingen bij te halen. Ze wil het zo simpel mogelijk houden. Bijvoorbeeld alleen de CO₂-uitstoot toevoegen. Dat is immers goed te meten.

Ook Ewout Irrgang vindt dat er teveel indicatoren voorgesteld worden. Iedereen noemt wat anders. Je kunt er beter voor kiezen om bijvoorbeeld te meten wat 'echte welvaart' is.

Discussie

Lou Keune: Er zijn twee verschillende invalshoeken; de ecologische én de sociale. Bijvoorbeeld voor ontwikkelingslanden is belangrijk wat de situatie is rond kinderarbeid en informele arbeid. Dat soort zaken is in de MEV niet terug te vinden.

Tuur Elzinga: De discussie ontstaat omdat aan de ene kant het BBP geen echte welvaart meet. Maar het DNI meet weer niet de internationale aspecten, en alleen CO₂-uitstoot meerekenen is weer veel te beperkt. Er zijn ook allerlei andere producten van de aarde die opgebruikt worden.

Ferd Crone (die al in het begin aangegeven had een half uur voor einde te moeten vertrekken) herhaalt nog eens dat het DNI "nergens voor nodig" is. We weten alles dat we weten en meten moeten al lang.

Esther Somers stelt dat mensen wel vinden dat politici op dit gebied meer moeten doen, dat het niet goed gaat met milieu en duurzaamheid...

Crone ontkent dit. "Die mensen bestaan helemaal niet, er is nog nooit een kiezer naar me toe gekomen die gezegd heeft: ik stem niet meer op jou omdat je met het BBP rekent of zoiets".

Van der Lem verbaast zich dat de aanwezige politici niet meer bezorgd zijn over de gepresenteerde feiten, waaronder het feit dat we in 1987 meer zijn gaan gebruiken dan de hele planeet, en dat die kloof alleen maar drastisch toeneemt.

Spies (CDA), zuchtend, "maar alles wordt al 10 keer gemeten, wat mist er dan?".

Lou: Het gaat er om dat de MEV veel te dominant zijn. Crone ontkent dat "niemand leest dat, ja alleen ik en Ewout Irrgang, en ook alleen maar omdat we het moeten omdat er een debat over gevoerd wordt. We hebben alle cijfers die we nodig hebben".

Christiaan Hogenhuis (OIKOS): het punt is niet dat er niet genoeg gegevens zijn. Ook ontkennen we niet dat politici zich in een aantal gevallen op een breder scala aan gegevens baseren dan alleen het BBP. Maar de indicatoren zijn vooral ook een instrument om te communiceren tussen burgers en politici. In die communicatie – via de media bijvoorbeeld – speelt nu maar een beperkt aantal gegevens een rol; met name het BBP. En die geeft nu juist een zeer onvolledig of misleidend beeld.

Wiegman (CU): De voorstellen moeten gericht zijn op het beter kunnen nemen van maatregelen. Nu is niet duidelijk of dat het geval is. Er is behoefte aan een goed instrumentarium. Bijvoorbeeld om aan te geven hoe belastingen kunnen vergroenen, hoe het bedrijfsleven gestimuleerd kan worden om duurzamer te produceren, etcetera.

Nepperus (VVD) vindt dat er al zoveel gedaan wordt! In het regeerakkoord staat een hele paragraaf over duurzaamheid. We zijn nu veel teveel met het middel bezig, in plaats van met het doel.

Bart de Boer (CE) geeft aan dat we juist meer objectiviteit willen bij het bekijken van wat de resultaten van het beleid zijn. Daarom stellen we de BBP-indicator ter discussie.

Spies (CDA) vindt dat de politici in deze discussie teveel de maat genomen wordt, terwijl zij al veel gedaan hebben om het instrumentarium te vervolmaken. "Maar jullie willen veel meer en daarom komen we niet bij elkaar in de buurt."

Peter van Vliet benadrukt dat w het proces niet uit het oog moeten verliezen, want het doel is inderdaad hetzelfde. Maar het is ook heel ingewikkeld, en daarom is het belangrijk dat er goed gemeten wordt. Daardoor kun je een plan maken, op basis daarvan maatregelen nemen en dan kijken of dat gelukt is.

Spies (CDA) stelt voor om de resultaten van het DNI-project onder de loop te nemen. Neem de berekening van 2005 en kijk wat die toevoegt, wat er dan nog ontbreekt.

Ewout Irrgang (SP) herhaalt dat kritiek op het BBP zeer terecht is, maar vervolgens is het verwarrend als er allemaal verschillende punten aangedragen worden. Het is niet duidelijk wat we willen.

Afsluiting

Lou Keune vindt het hoopgevend dat breed gedragen wordt dat er naar de economie gekeken wordt met een andere bril dan alleen maar de zuiver economische. Men vindt het klaarblijkelijk wel nodig om ook andere zaken te bekijken en mee te wegen.

Bob Goudzwaard verzekert ten slotte nog dat het op deze bijeenkomst niet gegaan is om te bekritisieren wat de 2e Kamer wél gedaan heeft. Het gaat ons vooral om twee zaken:

Het vraagstuk van de indicatoren: het BBP verliest teveel aspecten uit het oog. Ten tweede de kwestie van economische groei, gerelateerd aan het gebruik van het BBP als indicator. Meer presteren is niet altijd meer bereiken. Wat we moeten bereiken is meer duurzaamheid, daar gaat het ons om.

Goudzwaard dankt alle aanwezigen voor hun deelname aan de discussie.

(einde)

=====bijlage:

Deelnemerslijst

Politici en medewerkers:

Dhr. F. Crone, PvdA
Mw. L. Spies, CDA
Mw. K. Ferrier, CDA
Dhr. T. Stok, CDA Duurzaamheidsberaad
Mw. Wiegman-van Meppelen Scheppink, ChristenUnie
Mw. R. Klapwijk, fractiemedewerker ChristenUnie
Mw. C. Schouten, fractiemedewerker ChristenUnie
Mw. H. Nepperus, VVD
Dhr. E. van Heijnigen, VVD gedeputeerde Zuid-Holland
Dhr. E. Irrgang, SP
Dhr. P. van Lunteren, fractiemedewerker SP
Dhr. B. van der Lem, Derde Kamer

Leden Initiatiefgroep:

Bart de Boer, Onderzoeker CE
Tuur Elzinga, Coördinator XminY
Ir. Rob Gort, Ondernemer
Prof. Dr. Bob Goudzwaard, Emeritus hoogleraar VU
Drs. Christiaan Hogenhuis, Onderzoeker OIKOS
Jan Juffermans, De Kleine Aarde
Dr. Lou Keune, Onderzoeker UvT
Drs. Esther Somers, De Derde Kamer
Drs. Peter van Vliet, Voorzitter iNSnet

Discussieleider: Prof.dr. B. Goudzwaard

Notulist: Kees Hudig, Redacteur www.globalinfo.nl